

SLOVENSKA KNJIŽEVNOST V ROMUNIJI

Kdor zasleduje rubrike našega časopisja, posvečene informacijam o prevedenem slovenskem leposlovju, med različnimi prevodnimi jeziki težko opazi romunščino. Pričujoči članek je informativen prikaz v romunščino prevedenih slovenskih literarnih besedil. Že sam pregled naslovov bo pokazal, da so se prevajalci odločali samo za krajša, pogosto manj pomembna besedila, tako da se ne bi moglo govoriti o poznavanju slovenske književnosti v romunskih literarnih krogih v pravem smislu besede. — Namerno se podrobneje ne ustavljam ob jezikovno-stilni analizi posameznih prevodov, ker prevajalci večinoma niso prevajali izvirnikov. Vzorčno navajam le nekaj odlomkov iz Hlapca Jerneja ter nekoliko več pesemskih besedil, kjer predvsem preverjam pomensko točnost prevodov in uspešnost prenašanja pesniške rime v romunščino. Dr. Frâncova, asistentka na oddelku za slovenske jezike in književnosti na Univerzi v Bukarešti, je ocenila kakovost romunskega jezika in umetniško-estetsko vrednost prevodov. Z njo sva si razdelili tudi obsežno pregledovanje povojne periodike, in sicer dveh najpomembnejših tednikov, *România literare* in *Luceafărul*, da bi sliko knjižnih izdaj vsaj deloma dopolnili s podatki o objavah slovenske lirike v navedenem časopisju, čeprav so utrinke iz jugoslovanskih književnosti na svojih straneh občasno prinašali tudi drugi ugledni časopisi in revije, na primer *Secolul 20*, *Tribuna* in *Steaua* (Cluj—Napoca), *Orizont* (Temišvar), *Convorbiri literare* (Iasi), *Ramuri* (Craiova) itd.

Slovensko leposlovje v romunskih knjižnih izdajah

Slovenska proza v romunskih prevodih sega od ljudskih bajk, Hlapca Jerneja, Mire Miheličeve, Seliškarjevih Tovarišev do Ingoličevih novel in Torkarjeve Pisane žoge.

Dreptatea lui Jernej (Hlapec Jernej in njegova pravica), Bukarešta, 1973, 101 str. — V kratkem predgovoru prevajalec Valentin Dešliu obvešča o izbornem položaju, ki ga ima Cankar s svojim proznim in dramskim delom v slovenski literaturi. Dešlijev prevod ni samo preprosta jezikovna predstavitev, ampak prava poetična prepesnitev Jernejevih monologov in dialogov. Prevajalec je prodril v najglobljo misel novele in jo podal bralcu v melodiozni plastičnosti svojega jezika s podobnim učinkom, kot ga ima izvirnik. Jernejev jezik je hkrati okoren in pretresljiv govor kmeta v lahnem moldavijskem narečju. Lahko rečemo, da je prevod po umetniški strani izredno uspel, saj ima človek ponekod celo občutek, da je romunski Hlapec Jernej, kakor se vidi iz naslednjega odlomka, skoraj ritmična imitacija izvirnika:

Pogl. XII: »*Deschideți ceasloavele alea! Nu știu să citesc, dar preau să văd cu ochii mei slovele cele negre, care au hotărît și poruncit una ca asta. Vreau să văd și eu soarțele acelor cărți și chipul lor negru! Spune-mi dacă scrie acolo așa: ai muncit pe brînci, ai îngrășat pămîntul cu singele și sudoarea frunții tale de-a crescut griul înalt cît un stat de om și iarba grasă, iar acum, cînd ai ajuns bătrîn și neputincios, cînd a secat singele în tine și nu mai poți da belșug pămîntului ăstuia, hai, pleacă!*«

Izvirnik: »*Odprite bukve: ne znam brati, pa bi rad videl od daleč tiste črne besede, ki so tako naredile in zapovedale. Pokažite: tudi vezavo bi rad videl tistih bukev in črno orezo! Ali je tam zapisano, povejte: delal si, s krojo si gnojil, da je visoko pognala pšenica, da se je cedila trava od soka; zdaj pa, ko si star in nadložen, ko ni več kroji, da bi z njo gnojil, zdaj pojdi!*«

Nekolikokrat je prevajalec sicer prezrl, da Jernej mladega Sitarja ne kliče gospodar, prav tako se tega naziva v pripovednem besedilu izogiblje sam pisatelj, kajti tu je srž Cankarjeve socialne miselnosti in njegovega pojmovanja pravice do lastnine, ki gre celo tako daleč, da Sitar in gospodar sploh nista več sopomenki.

Pogl. VIII: »*Venii să-mi iau doar lucrurile!», zise bătrînul argat cu privirea așîntită undeva departe ca și cînd ar fi vorbit cu pereții și nu cu stăpînul său.*

Romunski prevod pesnika Dešlija bi se v slovenščini lahko glasil takole: »*Samo po svoje stvari prihajam!*« je rekel stari hlapec s pogledom, uprtim nekam v daljavo, kakor da bi se pogovarjal z zidovi in ne s svojim gospodarjem.

Izvirnik: »*Samo po culo prihajam, samo po culo!*« je rekel Jernej in je gledal predse, kakor da bi se pogovarjal s hišo, ne s Sitarjem.

Jernej v Ljubljani vstopi v cerkev in poklekne pred ikonostasom (XI. pogl.: inge-nunche in fața iconostasului), vendar je tako romunskemu bralcu, ki je navezan pretežno na pravoslavno izročilo, še bližji. — Vsekakor je Dešliujev prevod prava literarna umetnina in utelešenje pesnikovih besed: »Izgoreval sem nad tem prevodom.«

Izpod peresa V. Dešliuja je izšel tudi roman Mire Miheličeve *Curcube peste oraș* (Mavrica nad mestom), Bukarešta, 1981, 265 str. Besedilo gladko teče in ima le manjše pomanjkljivosti. — Istega leta so v Bukarešti ugledale luč tudi Ingoličeve novele pod skupnim naslovom *Dragoste interzisă* (Prepovedana ljubezen), 262 str. Vzete so iz zbirke Oči in Izbrani spisov: Gimnazijka Feruna, Zebica, Ugasle oči, Prepovedana ljubezen, Oranža, Disonance jesenskega dne in druge. Prevajalca Valentin in Mihaela Dešliu v uvodni besedi orisujeta pot slovenske književnosti od Brižinskih spomenikov pa vse do danes. Poročilo ima toliko večji pomen, ker je edini (čeprav miniaturni) prikaz zgodovine slovenske literature, ki ga lahko zasledimo na romunskih tleh. — Mihaela in Valentin Dešliu sta poslovenila tudi slovenske ljudske bajke in jih objavila v knjigi *Basme populare macedonene și slovene* (Makedonske in slovenske ljudske bajke), Bukarešta, 1977. — Leta 1973 je v prevodu Dimitrija Manuja in Victorja Vescuja izšla Sedmina Bena Zupančiča z naslovom *Salutări Mariei* (Pozdravi Marijo), Bukarešta, 1973, 224 str. Naslov romana je povzet po srbohrvaškem prevodu, po katerem je romunski nastal. — Tovariše Toneta Seliškara je prav tako iz srbohrvaščine prevedla Ileana Vescu. Mladinska povest o partizanu Pavleku z naslovom *Prietenii* (Tovariši), 245 str., je bila natisnjena v Bukarešti l. 1974 v nakladi nad 20 000 izvodov. — Pisano žgo Igorja Torkarja je prevedel Mirko Živkovič — *Mingea multicoloră*, Bukarešta, 1975, 114 str.

Slovenska poezija se je začela prevajati v romunščino šele v novejšem času. Prvi je knjižno izdajo doživel Kosovel: l. 1972 ga je A. E. Bakonsky vključil v svoje delo *Panorama poeziei universale contemporane* (1900—1950/ (Panorama sodobne svetovne poezije), Bukarešta, 1972, 422—413 str. Bakonsky je predstavil slovenskega pesnika kot čudežni meteor 20. stoletja, vendar ne kot prezgodaj ugaslo osebnost, temveč kot pesnika, ki je v svojem dvainvajsetem letu zaključil svoje delo, v katero je hkrati zajel ideje ekspresionizma, futurizma in konstruktivizma.

Kosovela so prevajali kar trije pesniki, poleg Bakonskega še Radu Cîrnci, ki je izdal 56 Kosovelovih pesmi pod naslovom *Extazul morții* (Ekstaza smrti), Bukarešta, 1975, 75 str., in Petru Cîrdu. Cîrnci v obširnem predgovoru seznanja bralca s Kosovelovo osebnostjo, v kateri so se prepletali najrazličnejši evropski tokovi avantgarde, ki so se pri nadarjenem pesniku zli v globoko poetično kreacijo. Ob izidu Kosovelovih pesmi je v literarnem tedniku *România literară*, št. 23, 1975, str. 29, izšel obsežen članek kritika N. Balote pod naslovom *Lirica lui Kosovel*. — Devet let za tem se je v izložbah bukeških knjigarn pojavila drobna antologija slovenske lirike *Efemera mea veșnicie*, Bukarešta, 1984, 102 str., ki si je naslov izposodila pri Zlobčevi pesmi *Moja kratka večnost*. Pesmi je poromunil vojvodinski pesnik romunske narodnosti Petru Cîrdu. Spremno besedo je napisal Gheorghe Tomozei, ki je, kot se je sam izrazil, imel 'privilegij' brati Cîrdove prevode še v rokopisu. »Srečanje s poezijo Slovencev je od vsega začetka frapantno. Njeni lirični glasovi vznemirijo prepričljivo /.../ škoda, da je usoda poezije, napisane v jeziku majhnega naroda, taka, da večini ostane nepoznana«, piše Tomozei. Sam izbor pesnikov je dovolj reprezentativen. Tu so Srečko Kosovel, Edvard Kocbek, Jože Udovič, Matej Bor, Ivan Minatti, Ciril Zlobec, Lojze Krakar, Tone Pavček, Dane Zajc, Gregor Strniša, Kajetan Kovič, Veno Taufer, Franci Zagoričnik, Svetlana Makarovič, Niko Grafenauer, Tomaž Salamun, Tone Kuntner, Marko Kravos in Ivo Svetina. Cîrdu je izredno rigorozen prevajalec, saj se njegovi prevodi čisto dobesedno ujemajo z izvirnikom. Kljub temu ga včasih le zanese blizuglasnost v srbohrvaškem jeziku. Poglejmo si 2. kitico Kosovelove Balade:

Afară
n-a mai rămas nimeni,
numai el zboară peste lumină,
și numai vinătorul
il hăituește...

Na polju
že nikogar več ni,
le ona
preko gmajne leti.
In samo lovec
ji sledi...

Slovensko *na polju* Cîrdu prevaja z *afară* 'zunaj', kar ustreza prislovu *na polju* v srbohrvaščini. — Prevajalcu žal ni uspelo vedno upoštevati rime izvirnika, tako da je slog nekaterih pesmi v romunščini malce trd, neblagoglasen. Poglejmo, kakšen je prevod Kosovelove Nihilomelanholiije:

Cîrdu:

*Caii albaștri ai visului de moarte
întindează prin ceață.
În strălucirea caldă și bolnavă a luminărilor
strălucește deschis un ochi mort.*

*Prin păienjenișul adormit
al puternicelor talazuri de furtuni ucise
lucește focul de nestins al altarelor
cufundate-n tăcere.*

*Nihilomelancolia înveșmintă în neclintire
toamna cea neagră.
În străfunduri de morminte doarme un mort tânăr,
înecat în uifare.*

Baconsky:

*Pletele albastre ale visului mortuar
întindează prin ceață
în lumina caldă, bolnavă, a făcliilor
Lucește deschis un ochi mort*

*Sub densitatea inertă
A furtunilor ucise
Lucește ireductibilul foc
Al altarelor cufundate-n tăcere.*

*Nihilomelancolia cuprinde
În nemiscare negrele uimiri
În adîncul mormîntului doarme un mort tânăr
înecat în uifare.*

Izvirnik:

*Modri konji mrliskega sna
stopajo skozi meglo
v topli bolni luči sveč
sije odprto mrtvo oko.*

*Skozi nevzdradni pajčolan
silnih plasti ubitih viharjev
sije neizgorljivi ogenj
v molk se pogrezajočih oltarjev.*

*Nihilomelanholiija odeva
v neaktivnost črno strmenje.
V grobni globini spi mlad mrlič
in se potaplja v vsepozabljenje.*

Dober poznavalec romunskega jezika bo v prevodu Bakonskega našel več poetičnosti, čeprav niti enemu niti drugemu ni uspelo ohraniti rime.

Izredno dobri pa so Cîrdujevi prevodi poezije s prostimi verzi, zlasti Kocbekovih, Minattijevih ter modernističnih Salamunovih in Zagoričnikovih pesmi. Takole se glasi Cîrdujev prevod Minattijeve pesmi Nekoga moraš imeti rad:

*Pe cineva trebuie să iubești
fie chiar iarba, riul, copacul sau piatra,
cuiva trebuie să-i pui mîna pe umăr
ca, flămînd, să se sature de apropiere,
cuiva trebuie, trebuie,
asta e ca piinea, ca o înghițitură de apă,
cuiva trebuie să-i dăruiești norii tăi albi,
păsările îndrăznește ale visurilor tale,
păsările înfricoșate ale neputinței
(căci undeva și pentru ele trebuie să existe
calde cuiburi și liniște),*

*Nekoga moraš imeti rad,
pa čeprav trave, reko, drevo ali kamen,
nekomu moraš nasloniti roko na ramo,
da se, lačna, nasiči bližine,
nekomu moraš, moraš,
to je kot kruh, kot požirek vode,
moraš dati svoje bele oblake,
svoje drzne ptice sanj,
svoje plašne ptice nemoči
— nekje vendar mora biti zanje
gnezdo miru in nežnosti —,*

Lahko bi si postavili vprašanje, ali Cîrdujeva antologija nudi romunski javnosti pravo sliko slovenske poezije. Knjižica vsekakor ima svoj pomen, saj je, kljub nekaterim nepopolnostim, lep prikaz sodobne slovenske lirike.

Težko je objektivno ocenjevati umetnostno prevajanje, ki je morda v nekaterih primerih težje od izvirnega ustvarjanja. Po teoriji Jeana Rousseta je uspešnost prevoda poezije v sintezi jezikovne zvestobe in skladnosti s pesniško obliko, torej v točki, ki jo je skoraj nemogoče določiti. Pesnik Cîrdu ima gotovo vse možnosti, da to točko doseže.

Dramatika. Pohujšanje v dolini Šentflorjanski: prevod Vojislave Stojanović iz srbohrvaščine je ostal v rokopisu, vendar so ga l. 1980 uprizorili na temišvarskem odru pod naslovom *Păcatul în valea Sen Florian* (Greh v dolini Šentflorjanski). Režiser je bil Voja Soldatović.

Slovenska književnost v literarnih revijah România literară in Luceafărul

Tistim, ki berejo romunske literarne časopise, se lahko zdi, da je slovenska književnost v romunskem časopisju slabo zastopana oziroma da se o njej nekaj več piše le v zadnjih letih.

Književni tednik Luceafărul od leta 1958 nadaljuje izročilo več tovrstnih revij z istim imenom, ki so izhajale v našem stoletju; med njimi sta najpomembnejši Luceafărul iz let 1902–1920, revija romunskih študentov iz Budimpešte, ki so se zbirali v kulturnem društvu Petru Maior, in Luceafărul iz let 1941–1945, revija romunskih intelektualcev, ki so po Dunajskem paktu pribežali iz Cluja v Sibiu. — Letnik IX, št. 48, 26. 11. 1966, str. 5, predstavlja sodobno jugoslovansko poezijo tudi s pesmimi naslednjih slovenskih pesnikov: Cirila Zlobca, Ivana Minattija, Toneta Pavčka, Jožeta Šmita, Ljuzeta Krakarja in Janeza Menarta v zelo lepih prevodih Haralambie Gramescuja. — Isti letnik IX, št. 17, 23. 4. 1966, v rubriki Atlas liric poleg nadrealističnih pesmi Paul Eluarda predstavlja pesnika Mirana Jarca s pesmijo *Cintec* (Pesem) v prevodu Victorja Tulbureja. — Isti letnik, št. 53, 31. 12. 1966, str. 6, v rubriki Atlas liric prinaša še eno pesem v prevodu H. Gramescuja, in sicer *Toamna ostașilor morți* (Jesen vojakov smrti) Kajetana Koviča. — Letnik X, št. 48, 2. 12. 1967, str. 6: Janez Menart v intervjuju pod naslovom *Poezia nu suportă surrogat* (Poezija ne prenaša nadomestkov) govori o fenomenu poezije v Jugoslaviji oz. v Sloveniji in skicira mogoče mostove med slovensko in romunsko književnostjo. — Letnik XI, št. 22, 1. 6. 1968, str. 6: Menartova Pesem jesenske aleje (*Cintec de alee-n toamna*) poleg stvaritev Miodraga Pavlovića in Branka Miljkovića v rubriki Lirica jugoslava. — Letnik XVII, št. 48, 30. 11. 1974, str. 9: pesmi Katje Špurove, Gregorja Strniše in Toneta Pavčka; stih je poromunil Valentin Deșliu. — Letnik XIX, št. 48, 27. 11. 1976, str. 7: podoben izbor pesmi seznanja romunske bralce s Katjo Špurovo in poleg njenih prinaša še pesmi Ivana Minattija v prevodu V. Deșliuja in Olge Jore. — Letnik XX, št. 48, 26. 11. 1977, str. 8: enaka rubrika vsebuje poleg pesmi Izeta Saraljića tudi Zlobčeve in Borove verze v prevodu V. Deșliuja. — Isti letnik, št. 22, 29. 5. 1977, str. 10: pesem Vena Tauferja *Noaptea pălește* (Noč blede) v prevodu P. Cîrduja. — Letnik XXI, št. 47, 26. 11. 1978: večji sklop jugoslovanske lirike vključuje Nika Grafenauerja s pesmijo *Camera* (Soba). — Letnik XXI, št. 51, 23. 12. 1978, str. 8: Olga Jora objavlja intervju s Katjo Špurovo, najvnetejšo prevajalko romunske književnosti v slovenščino; intervju nakazuje dotedanje dosežke in nadaljnje možnosti za poglobitev kulturnih stikov med slovenskim in romunskim narodom. — Letnik XXVII, št. 48, 1. 12.

1984: v rubriki Mapamond so v sklopu jugoslovanske lirike objavljene pesmi Maričke Žnidaršič, Katje Spur in Edvarda Kocbeka. Pesmi je poromunil V. Dešliu.

Tednik România literară je začel izhajati v lasiju leta 1855 kot glasnik ideje o združenju romunskih pokrajin v enotno državo. Leta 1968 je prevzel vlogo najkakovostnejšega književnega tednika v Romuniji in nadaljuje izročilo časopisa Gazeta literară. — 28. 8. 1969 (št. 35), str. 21: v rubriki Atlas liric izide pesem Jožeta Šmita *Tremurătorul plop* (Trepetajoči topol), prevedla Sanda Nenoiu. — Leto pozneje 25. 11. 1970 (št. 48), str. 28: Elena Lința objavi svoj prevod Borove pesmi *Trecerea călătorului prin secolul atomic* (Šel je popotnik skozi atomski vek). — 4. 7. 1974 (št. 27), str. 21: rubrika Din lirica iugoslavă prinese Udovičevega Proteja v prevodu Stefana Aug. Doinașa. Pesem je v sklopu jugoslovanske poezije pospremljena s kratkim člankom. — 27. 11. 1975 (št. 48): spet Doinașev prevod, tokrat Kocbeka *Cine sint* (Kdo sem). — 2. 12. 1976 (št. 49): pod naslovom Din lirica iugoslavă so objavljene pesmi Katje Špurove, Kajetana Koviča in Ivana Minattija v prevodu P. Cîrduja. — 2. 6. 1977 (št. 22), str. 19, in 24. 11. 1977 (št. 47): objavljeni Cîrdujevi prevodi pesmi C. Zlobca in V. Tauferja, ki so pozneje v knjižni obliki izšle v Efemera mea veșnicie. — 29. 11. 1979 (št. 48), str. 21: Zlobčeve, Kajuhove in Kovičeve pesmi v prevodih V. Dešliuja. — 3. 9. 1981 (št. 36), str. 22: v zgoščenem članku predstavljeno Kovičevo pesniško delo.

Če napravimo kratek povzetek, vidimo, da pripada pri prevajanju slovenske književnosti prvo mesto pesniku V. Dešliuju, ki je poleg proznih besedil poromunil nad 100 pesmi, sicer za manj znane časopise širom po Romuniji in za radijske oddaje.

Vredno je omeniti, da sta več prevodov pesemskih besedil objavila tudi lektorja romunskega jezika na Filozofski fakulteti v Ljubljani dr. Richard Sirbu in zlasti sedanjí lektor dr. Ilie M. Oros. — Na temelju pogodbe o recipročnih izdajah se pripravljá pri založbi Eminescu v Bukarešti izbor pesmi Cirila Zlobca. Najverjetneje bo še v letu 1985 pri isti založbi izšla tudi antologija povojne poezije v Jugoslaviji v izboru in prevodu P. Cîrduja.

Nekaj več kot 1000 tiskanih strani slovenskih knjižnih objav v romunščini seveda ni mnogo, vendar prav ta podatek odpira široko področje dela bodočim poznavalcem in ljubiteljem slovenske književnosti.

Vida Rus
Victoria Frâncu
Univerza v Bukarešti

SLOVAR' RUSSKOGO JAZYKA V ČETYREX TOMAX*

Kmalu po tem, ko je izšel Veliki slovar ruskega jezika v 17 knjigah (BAS, tj. Bol'soj akademičeskij slovar', 1950—1965), je kazalo, da je v ruski leksikografiji za daljše časovno razdobje odstranjena vrzel, s katero so se spopadali zlasti leksikografi ruskega jezika in prevajalci. Nekako v istem času je dobila rusistika Slovar' ruskogo jazyka Akademii nauk SSSR v štirih delih (MAS, tj. Malen'kij akademičeskij slovar', 1957—1961) in dva ponovna ponatisa Daljevega dela Tolkovij slovar' živogo velikorusskogo jazyka (Moskva 1955 in izdajo iz začetka 80. let). (Pri tem omdislmo izdajo različnih narečnih in strokovnih slovarjev.) Po tem času Rusi niso več izdajali obsežnejših slovarjev. Izjema je Slovar ruskega jezika S. I. Ožegova, ki je prvič izšel l. 1952, potem pa še devetkrat. Deseto stereotipno izdajo smo dobili l. 1973. Pri Ožegovu gre za normativni slovar, ki zajema okrog 57.000 besed. Poleg slovarja S. I. Ožegova smo dobili še več zbornikov, ki prikazujejo leksikalne novosti ali tudi težave, nastajajoče v razvoju ruskega jezika, kot npr. Trudnosti ruskogo jazyka, Slovar' — spravočnik, Moskva 1974, v uredništvu L. I. Raxmanove. Drugo podobno delo je npr. Nove slova i značeniya, Slovar' spravočnik po materialnem pressy i literatury 70-x godov, Moskva 1984, v uredništvu N. Z. Kotelove idr. Prva izdaja MAS je obsegala okrog 82.159 besed, medtem ko jih ima druga okrog 83.016. Obravnavani slovar je izšel torej dvajset let po prvi izdaji, glavni urednik pa je A. P. Evgenjeva. Slovar je zajel leksiko ruskega knjižnega jezika od Pušnika do naših dni. Kot prva tako tudi druga

* Izdanie vtoroje, ispravlennoe i dopolnennoe. Akademiya nauk SSSR. Institut ruskogo jazyka. Moskva, izd. "Russkij jazyk" 1981—1984.